

ประเทศไทยกับการดำเนินการตามแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568:
เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการ
THAILAND AND THE IMPLEMENTATION OF ASEAN ENABLING
MASTERPLAN 2025: MAINSTREAMING THE RIGHTS OF PERSONS
WITH DISABILITIES

อิศวรา ศิริรุ่งเรือง

ISSAVARA SIRIRUNGRUANG

มหาวิทยาลัยมหิดล

MAHIDOL UNIVERSITY

อานนท์ ศรีบุญโรจน์

ARNON SRIBOONROJ

มหาวิทยาลัยทักษิณ

THAKSIN UNIVERSITY

รับบทความ : 26 ตุลาคม 2563 /ปรับแก้ไข : 19 พฤศจิกายน 2563 /ตอบรับบทความ : 25 พฤศจิกายน 2563

Received : 26 October 2020 /Revised : 19 November 2020 /Accepted : 25 November 2020

บทคัดย่อ

เมื่อปี พ.ศ. 2559 ประเทศสมาชิกอาเซียนทุกประเทศได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ซึ่งเป็นสนธิสัญญาระดับแรกขององค์การสหประชาชาติที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิของคนพิการโดยเฉพาะ ต่อมาในปี พ.ศ. 2561 ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ให้การรับรองแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผนวกประเด็นสิทธิของคนพิการเข้ากับนโยบายและแผนงานของทุกองค์กรในประชาคมอาเซียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเด็นสิทธิของคนพิการนั้น ไม่ได้เป็นเพียงภารกิจของประชาคมใดประชาคมหนึ่งโดยเฉพาะ ตามที่เคยเป็นมาในอดีตที่ประเด็นสิทธิของคนพิการจะถูกจำกัดอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของประชาคมสังคม และวัฒนธรรมอาเซียนเท่านั้น การทำสิทธิของคนพิการให้เป็นจริงได้ ซึ่งเป็นการลดช่องว่างระหว่างระหว่งนโยบาย และการปฏิบัติ ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกประชาคม กล่าวคือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ประเทศไทยในฐานะผู้ริเริ่มเสนอแผนแม่บทอาเซียนฯ นี้ ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามแผนงานของทั้งสามประชาคม หากแต่ยังคงพบช่องว่างระหว่างนโยบาย และการนำสู่การปฏิบัติ บทความนี้จะได้กล่าวถึงความเป็นมา หลักการ และสาระสำคัญของแผนแม่บทอาเซียนฯ รวมทั้งนำเสนอแนวทางในการดำเนินงานตามแผนแม่บทฉบับดังกล่าวของไทย ด้วยการประสานกฎหมายทั้งในระดับ พระราชบัญญัติและกฎหมายลำดับรองกับนโยบายให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการให้เป็นจริง

คำสำคัญ : ประชาคมอาเซียน, สิทธิ, คนพิการ, แผนแม่บท

ABSTRACT

In 2016 all member states of the ASEAN Community had ratified the United Nations' Convention on the Rights of Persons with Disabilities (UNCRPD). This Convention was the first United Nations' Convention to focus specifically on the rights of persons with disabilities. Later, in 2018, the ASEAN member states ratified the ASEAN Enabling Masterplan 2025: Mainstreaming the Rights of Persons with Disabilities. The main objective was to integrate the rights of persons with disabilities into all policies and plans of all organizations in the ASEAN Community. It indicates that the rights of persons with disabilities are not the mission of any specific Community. In the past, issues related to the rights of persons with disabilities were confined within the ASEAN Socio-Cultural Community. In order to make the rights of persons with disabilities real (to close the gaps between policy and practice), the collaboration of all the ASEAN Communities; i.e., the ASEAN Political-Security Community, the ASEAN Economic Community and the ASEAN Socio-Cultural Community; is essential. Thailand who initiated this Masterplan has continued to implement according to the plans of the three ASEAN Communities. However, gaps between policy and practice still exist. This article provides background, principles and main points of the ASEAN Enabling Masterplan. It also proposes the implementation guidelines for Thailand to integrate this instrument by harmonizing Acts and subordinate laws with policies to make the right real for persons with disabilities.

Keywords : ASEAN community, Rights, Persons with disabilities, Masterplan

บทนำ

ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 33 ณ ประเทศสิงคโปร์ระหว่างวันที่ 13-15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ให้การรับรองแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการ ซึ่งเป็นเอกสารที่ได้จัดทำขึ้นภายใต้กรอบความร่วมมือของอาเซียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ “ทำให้ทุกองค์กรของอาเซียนตระหนักถึงสิทธิคนพิการและนำไปสู่ประเด็นเกี่ยวกับสิทธิคนพิการผนวกรวมในการพัฒนากำหนดนโยบาย แผนงานและโครงการของแต่ละองค์กร” (Nonthasoot, 2019, p. xiv) อันเป็นการยืนยันถึงหลักการของประชาคมอาเซียนที่มุ่งส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตลอดจนเสริมภาพขั้นพื้นฐานของคนพิการในฐานะที่เป็นพลเมืองอาเซียน (ASEAN, 2007, online) ทั้งยังเป็นการส่งเสริมการอนุวัติให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการในระดับภูมิภาคอีกด้วย

การบูรณาการประเด็นสิทธิคนพิการกับแผนงานตลอดจนนโยบายในด้านต่าง ๆ ของอาเซียนนั้น ไม่ถือเป็นเรื่องใหม่ เนื่องจากได้มีตราสารในระดับภูมิภาคที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของอาเซียน ในอันที่จะบูรณาการประเด็นสิทธิคนพิการกับแผนการพัฒนาตลอดจนนโยบายของอาเซียนมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็น ปฏิญญาฮานอยว่าด้วยการเสริมสร้างสวัสดิการและการพัฒนาของสตรีและเด็ก พ.ศ. 2553 ที่ได้ให้หลักประกันความเสมอภาคแก่เด็กพิการในการสมัครเข้ารับการศึกษาในโรงเรียน (ASEAN, 2010, online) ปฏิญญาบาห์ลีว่าด้วยการส่งเสริมหน้าที่และการมีส่วนร่วมของคนพิการในประชาคมอาเซียน พ.ศ. 2554 ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับการผนวกประเด็นความพิการกับแผนและนโยบายต่าง ๆ ของอาเซียนให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดทำแผนปฏิบัติการด้านคนพิการระดับประเทศ การทำให้เกิดความหลากหลายของบริการทางสังคม ฯลฯ

(ASEAN, 2011, online) ปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรีและการขจัดความรุนแรงต่อเด็กในอาเซียน พ.ศ. 2556 ที่มุ่งป้องกันสตรีและเด็กจากการจากความรุนแรง การละเมิด และการแสวงหาประโยชน์ในทุกรูปแบบ (ASEAN, 2013, online) วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2568 โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งได้วางเป้าหมายให้อาเซียนเป็นประชาคมแห่งการเข้าถึงโอกาสอย่างเท่าเทียม รวมทั้งการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนที่มีความเปราะบางที่รวมถึงคนพิการให้สามารถอุปโภคบริโภคสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานได้อย่างทัดเทียมกับบุคคลทั่วไป (ASEAN, 2015, online) ดังนั้นเป็นต้น ประกอบกับในปี พ.ศ. 2559 ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการครบทุกประเทศ (ASEAN, 2016, online) จึงทำให้ประเด็นการคุ้มครองสิทธิคนพิการของภูมิภาคอาเซียนมิได้เป็นเพียงแต่ความร่วมมือในระดับภูมิภาคอีกต่อไป หากแต่ได้ขยายขอบเขตไปยังกรอบความร่วมมือในระดับสากล

ประเทศไทยในฐานะหนึ่งในสมาชิกอาเซียนย่อมจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนแม่บทฉบับดังกล่าว ด้วยการพัฒนาโลก ปรับปรุงกฎหมายและนโยบาย ตลอดจนบูรณาการประเด็นความพิการไว้ในทุกมิติ ดังนั้นเพื่อเป็นการวิเคราะห์ถึงแนวทางในการดำเนินงานของประเทศไทยต่อแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการ บทความนี้จะจึงได้ศึกษาถึงสาระสำคัญของแผนแม่บทฉบับดังกล่าว โดยจะได้แบ่งการพิจารณาเป็นประเด็นต่าง ๆ ประกอบด้วย ความเป็นมา หลักการสำคัญ สาระสำคัญ ตลอดจนตัวอย่างการปฏิบัติตามแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการของประเทศไทย และบทสรุป ซึ่งจะได้พิจารณาเป็นลำดับดังต่อไปนี้

ความเป็นมาของแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการ

แม้ว่าประเด็นในเรื่องสิทธิมนุษยชนจะเป็นเรื่องที่ประชาคมอาเซียนได้ให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ได้เริ่มมีการวางรากฐานเพื่อก่อตั้งประชาคมอาเซียน ดังจะเห็นได้จากประเด็นดังกล่าวได้รับการรับรองไว้ในกฎบัตรอาเซียน (ASEAN, 2007, online) ซึ่งเปรียบเสมือนหนึ่งเป็นธรรมนูญก่อตั้งประชาคมอาเซียน โดยประเด็นในเรื่องการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนพิการนั้นได้เริ่มมีความชัดเจนเมื่ออาเซียนได้ประกาศปฏิญญาบาห์ลีเพื่อส่งเสริมสิทธิคนพิการในปี พ.ศ. 2554 พร้อมกันนี้ ยังได้ประกาศทศวรรษคนพิการอาเซียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554-2563 จนกระทั่งเมื่ออาเซียนได้ก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2558 อาเซียนได้กำหนดวิสัยทัศน์อาเซียน 2568 ซึ่งภายใต้วิสัยทัศน์ฉบับดังกล่าว อาเซียนได้กำหนดให้ประเด็นสิทธิมนุษยชนเป็นส่วนสำคัญของประชาคมอีกด้วย (ASEAN, 2015, online)

แต่อย่างไรก็ดีในทางปฏิบัติตราสารตลอดจนนโยบายต่าง ๆ ของอาเซียนกลับไม่สามารถนำไปสู่ผลที่เป็นรูปธรรมหรือสร้างความแตกต่างในมาตรฐานสิทธิคนพิการในอาเซียนมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการทำงานแบบแยกส่วนของอาเซียน กล่าวคือ อาเซียนได้พิจารณาประเด็นสิทธิคนพิการเป็นเพียงส่วนหนึ่งของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมเท่านั้น ประกอบกับการขาดกลไกการกำกับดูแลและติดตามอย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุนี้ในปี พ.ศ. 2558 ดร.เสรี นนทสูติ ผู้แทนไทยในคณะกรรมการสิทธิระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (AICHR) ณ ขณะนั้นจึงได้ริเริ่มการจัดการเสวนาในระดับภูมิภาค เพื่อนำผู้ที่เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วนของอาเซียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรคนพิการมาหารือเพื่อประเมินและพิจารณาสถานการณ์เฉพาะด้าน ตลอดจนร่วมกันเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา ซึ่งในการประชุมครั้งแรกนี้ ได้มีการหารือเกี่ยวกับประเด็นในเรื่องสิทธิทางการเมืองและสิทธิในการทำงานของคนพิการ (Nonthasoot, 2019, p. xv) โดยได้มีการปรับเปลี่ยนหัวข้อในทุก ๆ ปี เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าประเด็นในเรื่องสิทธิคนพิการนั้นครอบคลุมในทุกมิติมิได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะประชาคมใดประชาคมหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว

ในคราวการประชุมครั้งที่สองคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการจัดทำเอกสารระดับภูมิภาคเพื่อให้ประเด็นในเรื่องสิทธิคนพิการผนวกรวมอยู่ในการดำเนินงานของทุกประชาคมของอาเซียน ตลอดจนบูรณาการพันธกรณีระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องสิทธิคนพิการซึ่งรวมถึงอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the rights of persons with disabilities) แผนยุทธศาสตร์อินซอนเพื่อทำสิทธิให้เป็นจริง (Incheon strategies to make the rights real) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable development goals) และวิสัยทัศน์อาเซียน 2568 ไว้ในเอกสารฉบับเดียว โดยได้มีการจัดตั้งคณะทำงานพิเศษเพื่อยกร่างและดำเนินการปรึกษาหารือกับองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคณะทำงานชุดดังกล่าวมีลักษณะเป็นไตรภาคีอันประกอบด้วยผู้แทนจากทั้งสามประชาคมของอาเซียน ในระหว่างการทำเนิงานเพื่อจัดทำร่างแผนบูรณาการสิทธิคนพิการ คณะทำงานได้มีการประชุม ตลอดจนหารือกับองค์กรที่เกี่ยวข้องหลายครั้ง และได้มีการนำข้อเสนอแนะมาใช้ในการปรับปรุงร่างแผนฉบับดังกล่าวเป็นระยะเวลากว่า 3 ปี (2559-2561) จนกระทั่งได้รับฉันทามติจากที่ประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนรับรองแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2561

มีข้อที่น่าสังเกตเกี่ยวกับนิติฐานะของแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการว่าโดยตัวของแผนแม่บทอาเซียนฉบับดังกล่าวเองไม่ได้มีสถานะเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศอันเป็นที่มาหรือบ่อเกิดของพันธกรณีระหว่างประเทศแต่อย่างใด เพราะเมื่อพิจารณาจากอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ. 1969 (Vienna Convention on the Law of Treaties 1969) ที่ได้ให้ความหมายของสนธิสัญญาไว้ว่า หมายถึง “ความตกลงระหว่างประเทศซึ่งทำเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างรัฐ และอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะทำขึ้นเป็นเอกสารฉบับเดียวหรือหลายฉบับ และไม่ว่าจะเรียกว่าอย่างไรก็ตาม” (United Nations, 2005, online) ดังนี้ จะเห็นได้ว่าแม่ในเชิงรูปแบบแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการจะได้ทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรและได้รับการรับรองจากประเทศสมาชิกอาเซียน หากแต่แผนแม่บทอาเซียนฉบับดังกล่าวมิได้ก่อให้เกิดสิทธิและพันธกรณีที่ถึงขนาดว่าถ้าประเทศสมาชิกใดไม่ปฏิบัติตามแผนฉบับดังกล่าวแล้วจะต้องมีความรับผิดชอบในทางระหว่างประเทศ (State responsibility) แต่อย่างใด คงมีลักษณะเป็นเพียงตราสารในทางการเมือง (Political instrument) ซึ่งได้สะท้อนถึงเจตจำนงที่ต้องตรงกัน (Consensus of will) ของประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียนในประเด็นสิทธิคนพิการ โดยไม่ได้มุ่งให้เกิดผลทางกฎหมายแต่อย่างใด (Saisuntorn, 2010, p. 38)

หลักการสำคัญของแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการเป็นผลผลิตจากการดำเนินงานภายใต้กรอบความร่วมมือของอาเซียน ซึ่งแผนแม่บทฉบับดังกล่าวได้วางอยู่บนหลักการพื้นฐานที่ว่า การดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ไม่ว่าจะดำเนินการโดยบุคคล องค์กรด้านสวัสดิการสังคมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ศาลยุติธรรม องค์กรทางปกครองหรือองค์กรหรือสถาบันทางกฎหมาย จะต้องคำนึงถึงประโยชน์และความต้องการของคนพิการเป็นสำคัญ โดยมุ่งส่งเสริมการผนวกรวมและการบูรณาการสิทธิคนพิการ และการดำเนินงานแบบเฉพาะด้านจะเป็นทางเลือกสุดท้ายในการดำเนินการ อีกทั้งยังได้มุ่งเน้นการบูรณาการประเด็นสิทธิคนพิการกับการดำเนินงานในทั้งสามประชาคมของอาเซียนให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม และเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายดังกล่าวจึงได้วางหลักการให้ต้องยึดถือข้อปฏิบัติดังต่อไปนี้

ประการแรก ความเกี่ยวข้อง กล่าวคือ สิทธิของคนพิการอยู่ในความรับผิดชอบของทุกประชาคมอาเซียน เช่นเดียวกับวิสัยทัศน์และแผนงานของทุกประชาคม

ประการที่สอง ความเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ แผนแม่บทย่อมจะเชื่อมโยงและเกี่ยวเนื่องกับความมุ่งมั่นของผู้นำอาเซียนและประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน พ.ศ. 2568 ในการเสริมสร้างและทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยสำหรับคนพิการ

ประการที่สาม ความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ สิทธิมนุษยชนซึ่งรวมถึงสิทธิคนพิการมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน การประสานงานระหว่างองค์กรเฉพาะสาขา และการมีส่วนร่วมของคนพิการและองค์กรคนพิการจะเป็นปัจจัยสำคัญในการนำแผนแม่บทไปสู่การปฏิบัติ

นอกจากนี้แผนแม่บทยังได้ยึดถือหลักการทั่วไปของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (United Nations, 2005, online) ในฐานะที่เป็นตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศสมาชิกในภูมิภาคอาเซียนทุกประเทศได้เข้าเป็นภาคี กล่าวคือ

1. การเคารพในศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิด การอยู่ได้ด้วยตนเองซึ่งรวมถึงเสรีภาพในการกำหนดทางเลือกของตนเอง และอิสรภาพของบุคคล
2. การไม่เลือกปฏิบัติ
3. การมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างเต็มเปี่ยมและมีประสิทธิภาพ
4. การเคารพความแตกต่างและการยอมรับคนพิการว่าเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายของมนุษย์และมนุษยชาติ
5. ความเสมอภาคของโอกาส
6. การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้
7. ความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง
8. การยอมรับขีดความสามารถที่สามารถพัฒนาได้ของเด็กพิการและการเคารพต่อสิทธิของเด็กพิการในการรักษาอัตลักษณ์ของตน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า หลักการของแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการนั้น มีความสัมพันธ์กับหลักการของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการอย่างใกล้ชิด โดยได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดเจตจำนงตลอดจนการมีส่วนร่วมของคนพิการในทุกด้าน และเพื่อเป็นหลักประกันให้การขับเคลื่อนแผนแม่บทสามารถเกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรมและครอบคลุมในทุกมิติจึงได้กำหนดให้ต้องผนวกรวมประเด็นสิทธิคนพิการไว้ในแผนการดำเนินงานของทั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

สาระสำคัญของแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการ

แผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการนั้นแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วนซึ่งสอดคล้องกับเสาหลักของประชาคมอาเซียนอันประกอบด้วย แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน พ.ศ. 2568 แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พ.ศ. 2568 และแผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน พ.ศ. 2568 ซึ่งอาจพอที่จะพิจารณาถึงสาระสำคัญของแผนแต่ละด้านได้ดังนี้

1. แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน พ.ศ. 2568

แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน พ.ศ. 2568 เป็นแผนงานที่มุ่งส่งเสริมความมั่นคงตลอดจนการมีส่วนร่วมของคนพิการในทางการเมืองและกิจการสาธารณะ โดยได้ให้ความสำคัญกับการใช้กฎหมายเป็นพื้นฐาน การมุ่งเน้นการดูแลบุคลากรและการคำนึงถึงประชาชนในประชาคมอาเซียนเป็นหลัก ดังจะเห็นได้

จากแผนได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียนสนับสนุนการดำเนินมาตรการต่าง ๆ ทั้งในทางนิติบัญญัติ และทางปกครองในการส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิของคนพิการ ทั้งนี้เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทั้งในด้านสาธารณะและการเมืองในการใช้สิทธิเลือกตั้ง การได้รับเลือกตั้ง ตลอดจนสามารถเข้าถึงความยุติธรรม บนพื้นฐานที่ทัดเทียมกับบุคคลทั่วไป (APSC 1)

นอกจากนี้ เพื่อเป็นหลักประกันให้คนพิการสามารถได้รับบริการทางด้านกระบวนการยุติธรรม การเข้ารับ การเลือกตั้ง การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การลงประชามติ ตลอดจนกระบวนการในทางการเมืองอื่น ๆ แผนงานดังกล่าว ยังได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนสนับสนุนการเข้าถึงสารสนเทศในเว็บไซต์ทั้งของภาครัฐและเอกชน บนพื้นฐานของการให้ความช่วยเหลือที่สมเหตุสมผล (Reasonable accommodation) และโดยที่ความพิการ แต่ละประเภทยัง มีความต้องการที่แตกต่างกัน ดังนั้นแผนงานจึงได้กำหนดต่อไปว่า ในการออกแบบและพัฒนาระบบ เช่นว่านี้ จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องและเหมาะสมกับคนพิการ โดยคำนึงถึงรูปแบบที่มีความหลากหลาย ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามความมุ่งหมายดังกล่าว รัฐย่อมสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อช่วยให้การดำเนินงาน สามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (APSC 2)

โดยหากจะกล่าวถึงประเด็นในเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของคนพิการเป็นการเฉพาะแล้ว แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน พ.ศ. 2568 ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งเครือข่ายนักวิชาชีพ ด้านการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญด้านคนพิการและสิทธิมนุษยชน เพื่อทำหน้าที่ ในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่คนพิการที่ไม่สามารถรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งตัวแทน ทางกฎหมายได้ (APSC 3) และเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมมีความรู้ความเข้าใจประเด็นในเรื่องความพิการ ประเทศสมาชิกต้องดำเนินการฝึกอบรมเกี่ยวกับประเด็นในเรื่องความพิการและหลักการสิทธิมนุษยชน ตลอดจน การปรับใช้หลักการดังกล่าวในการทำงานให้กับนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมตลอดจนนักวิชาชีพ ที่ให้การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่คนพิการ ไม่ว่าจะเป็น ทนายความ ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เป็นต้น (APSC 4) ทั้งยังจะต้องเพิ่มความตระหนักรู้ในประเด็นความพิการและการผนวกรวมประเด็นความพิการ ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (APSC 5)

นอกจากนี้แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงยังได้ให้ความสำคัญกับเรื่องสันติภาพ ความมั่นคง และเสถียรภาพในภูมิภาคโดยได้ผนวกรวมประเด็นความพิการเข้ากับประเด็นดังกล่าว อาทิ ในเรื่องการคุ้มครอง สิทธิคนพิการในสถานการณ์ฉุกเฉินทางมนุษยธรรม แผนแม่บทฉบับดังกล่าวได้กำหนดให้พัฒนาแผนการรับมือภัยพิบัติ แบบมีส่วนร่วมสำหรับคนพิการ (APSC 13) และเพื่อเป็นหลักประกันให้แผนการจัดการภัยพิบัติดังกล่าวสามารถ เกิดผลได้จริงในทางปฏิบัติ แผนแม่บทจึงได้กำหนดให้จัดตั้งเครือข่ายนักวิชาชีพด้านสิทธิมนุษยชนและด้านคนพิการ ในการวางแผน ดำเนินการ ตลอดจนประเมินนโยบายในการเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการภัยพิบัติสำหรับ คนพิการ (APSC 13) ดังนี้ เป็นต้น

อนึ่ง เพื่อให้การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิคนพิการและการผนวกรวมประเด็นความพิการในกรอบ การดำเนินงานของอาเซียนสามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพแผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคง อาเซียน พ.ศ. 2568 ภายใต้อำนาจของความเป็นศูนย์กลางของอาเซียนในพลวัตและการมองการณ์ออกไปนอกภูมิภาค ยังได้ระบุให้เอื้ออำนวยเพื่อให้เกิดการพัฒนาขีดความสามารถและหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิก อาเซียน องค์กรของอาเซียน ตลอดจนองค์กรเฉพาะสาขาของอาเซียนกับองค์กรของคนพิการ (APSC 18)

ส่วนในประเด็นการเพิ่มขีดความสามารถและการมีอยู่ของอาเซียนนั้น หากพิจารณาโดยผิวเผินแล้ว อาจไม่เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นความพิการกับเรื่องดังกล่าว แต่เมื่อพิจารณาโดยถ่องแท้แล้วเป็นเรื่องที่มี

ความเกี่ยวพันกันอย่างแยกกันไม่ออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของอาเซียนในฐานะที่เป็น “สถาบัน” ในการขับเคลื่อนประเด็นความพิการให้ผนวกกรวมอยู่ในการดำเนินงานของอาเซียนในทุกระดับ อันเป็นไปตามที่แผนแม่บทซึ่งได้ระบุให้ส่งเสริมบทบาทของอาเซียนในฐานะสถาบันหลักในการพิทักษ์สิทธิคนพิการและการมีส่วนร่วมของคนพิการ (APSC 21)

2. แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พ.ศ. 2568

ภายใต้แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พ.ศ. 2568 นั้น เป็นแผนที่มุ่งส่งเสริมการผนวกกรวมประเด็นความพิการเข้ากับระบบเศรษฐกิจที่มีพลวัตของอาเซียน โดยได้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจที่มีการรวมตัวและเชื่อมโยงในระดับสูง โดยเฉพาะการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนพิการและการคุ้มครองสิทธิคนพิการให้สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานและโอกาสในทางธุรกิจได้โดยปราศจากการถูกเลือกปฏิบัติ ตลอดจนส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้คนพิการสามารถเป็นเจ้าของกิจการ (AEC 1) อีกทั้งได้ระบุให้ประเทศสมาชิกในภูมิภาคอาเซียนจะต้องส่งเสริมตลาดที่เสมอภาคสำหรับคนพิการทั้งในฐานะ ผู้บริโภค ผู้ผลิต และเจ้าของกิจการ (AEC 2)

ขณะที่ประเด็นในเรื่องความสามารถในการแข่งขัน นวัตกรรม และพลวัตอาเซียนนั้น แผนแม่บทได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า อาเซียนต้องสนับสนุนเศรษฐกิจแบบมีส่วนร่วม (AEC 9) ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ (AEC 10) นอกจากนี้ ในส่วนของประเด็นการขยายการเชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจและการรวมตัวรายสาขา แผนฉบับดังกล่าวยังได้ให้การยอมรับหลักการที่สำคัญว่า คนพิการจะต้องได้รับการส่งเสริมภายใต้การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจในสาขาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ในด้านการขนส่งที่ต้องสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ครอบคลุมโดยคำนึงถึงการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ของคนพิการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ดังนี้ เป็นต้น (AEC 11-18)

ไม่เพียงเท่านั้นแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการภายใต้กรอบของแผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนยังได้เน้นย้ำถึงหลักการพัฒนาที่ต้องครอบคลุมทุกภาคส่วน ยึดหยุ่น และมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยได้ให้ความสำคัญกับองค์กรธุรกิจในฐานะที่เป็นกลไกในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เช่น ส่งเสริมการประสานความร่วมมือในด้านความรับผิดชอบขององค์กรต่อสังคมและความยั่งยืนของการพัฒนารวมทั้งปรับปรุงและสร้างสรรค์เพื่อให้สะดวกและปลอดภัยสำหรับคนพิการ (AEC 19) ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนพิการ (AEC 20) ให้การสนับสนุนคนพิการทั้งในด้านการเงิน การพัฒนาทุนมนุษย์ เพื่อให้คนพิการสามารถเริ่มต้นและเป็นเจ้าของกิจการ (AEC 21-22) ทั้งยังจะต้องส่งเสริมเศรษฐกิจแบบมีส่วนร่วมและการไม่เลือกปฏิบัติต่อคนพิการ (AEC 25)

3. แผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน พ.ศ. 2568

สำหรับแผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน พ.ศ. 2568 นั้นได้ให้ความสำคัญกับการบูรณาการประเด็นความพิการกับมิติทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้คนพิการสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม ชุมชน และวัฒนธรรมในทุกมิติของชีวิต ดังจะเห็นได้จากที่แผนได้กำหนดให้ในประเด็นความเกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนนั้น รัฐสมาชิกในภูมิภาคอาเซียนต้องส่งเสริมสิทธิของคนพิการ “ทุกคน” ให้มีส่วนร่วมในมิติของชีวิตอย่างเสมอภาค (ASCC 1) รวมทั้งส่งเสริมโอกาสในการเข้าถึงการคุ้มครองทางสังคมและทางเศรษฐกิจตลอดจนประกันให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (ASCC 2) นอกจากนี้ยังจะต้องทำให้คนพิการสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการทำงานของหน่วยงานและกลไกต่าง ๆ ภายใต้ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC 4)

โดยนอกจากความเกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนแล้ว แผนแม่บทในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วยแผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมยังได้สะท้อนให้เห็นว่าแผนเองได้มีความครอบคลุมในทุกมิติของชีวิตคนพิการ ดังจะเห็นได้จากแผนได้กำหนดมาตรการสำคัญให้ประเทศสมาชิกในภูมิภาคอาเซียนต้องกำหนดกฎหมายตลอดจน

นโยบายด้านสุขภาพและสวัสดิการสังคม (ASCC 6) แรงงาน (ASCC 8) ตลอดจนส่งเสริมโอกาสในการเข้าถึงตลาดที่มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปทั้งในฐานะที่เป็นผู้บริโภค ลูกค้า ผู้ประกอบการ (ASCC 9-10) ที่ยังจะต้องส่งเสริมประเด็นในเรื่องสิทธิคนพิการให้เป็นค่านิยมหลักของอาเซียน (ASCC 11) การศึกษาแบบมีส่วนร่วม และการพัฒนาขีดความสามารถของคนพิการ (ASCC 12)

ในส่วนของประเด็นความยั่งยืนนั้น แผนแม่บทได้พยายามผนวกรวมประเด็นความพิการกับเรื่องสิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากแผนได้กำหนดให้การพิจารณาของคนพิการจะต้องได้รับการผนวกรวมเข้ากับกระบวนการเสริมสร้างโอกาสการเข้าถึงสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (ASCC 16-19) รวมทั้งรัฐยังจะต้องประกันความสอดคล้องระหว่างกฎหมาย นโยบาย และแผนงานด้านการจัดการภัยพิบัติในระดับประเทศและท้องถิ่นกับกรอบความร่วมมือในระดับระหว่างประเทศ และพัฒนาแผนการสร้างภูมิคุ้มกันด้านภัยพิบัติโดยการมีส่วนร่วมของคนพิการ (ASCC 20-21)

นอกจากนี้แผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมยังได้ให้ความสำคัญกับการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนพิการ ด้วยการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติและพัฒนาแผนการจัดการภัยพิบัติให้ครอบคลุมถึงคนพิการ รวมทั้งยังจะต้องประกันว่าคนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากอาคารสถานที่ ตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ ในสถานการณ์ฉุกเฉิน (ASCC 22-23) นอกจากนี้แผนยังมุ่งสร้างพลวัตด้วยการส่งเสริมการฝึกอบรมที่ครอบคลุมถึงคนพิการเพื่อให้มีทักษะตลอดจนความรู้ความเข้าใจในด้านต่าง ๆ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีการแข่งขันและพลวัตทางเศรษฐกิจ (ASCC 25) เพิ่มความตระหนักรู้ให้กับสถาบันการเงินและบุคลากรด้านทรัพยากรมนุษย์เกี่ยวกับสิทธิคนพิการ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์ผู้ประกอบการสำหรับคนพิการ เพื่อทำหน้าที่ในการให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนทางการเงิน ตลอดจนเครื่องมือทางการเงินในรูปแบบต่าง ๆ ในการประกอบธุรกิจให้กับคนพิการ (ASCC 26-27)

เมื่อได้ทราบถึงความเป็นมา หลักการและสาระสำคัญของแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการ ในมุมมองเชิงนโยบายแล้ว หากนโยบายไม่ได้ถูกนำไปสู่การปฏิบัติก็ยังไม่อาจนับได้ว่านโยบายนั้น ๆ ประสบความสำเร็จ ในส่วนต่อไปจะได้วิเคราะห์การดำเนินการของประเทศไทยเปรียบเทียบกับมาตรการสำคัญ (Key action points) ที่ระบุในแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568

ประเทศไทยกับแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการ

ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งยึดหลักการจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ และสอดคล้องกับกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) (ThisAble.me, 2017, online) เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยมีกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ภายใต้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานเพื่อบูรณาการงานด้านคนพิการเข้าไปสู่นโยบายและแผนงานต่าง ๆ ของแต่ละกระทรวง ซึ่งการดำเนินงานตามภารกิจของแต่ละกระทรวงและหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ครอบคลุมแผนงานหลักทั้ง 3 แผนของแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568 ดังจะได้ยกตัวอย่างเพื่อแสดงให้เห็นถึงการบูรณาการประเด็นด้านคนพิการตามแผนงานทั้ง 3 ด้าน ต่อไปนี้

1. แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน พ.ศ. 2568

แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน พ.ศ. 2568 ตามแนวทาง APSC 1 ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งล่าสุด พ.ศ. 2562 ประเทศไทยได้พยายามอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการเพื่อใช้สิทธิ

ในการเลือกตั้ง โดยกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการได้จัดให้มีหน่วยเลือกตั้งล่วงหน้าพิเศษเฉพาะสำหรับคนพิการ พร้อมทั้งจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อาทิ บัตรทาบอักษรเบรลล์สำหรับคนพิการทางการเห็นในหน่วยเลือกตั้งทั่วไป อย่างไรก็ตาม จากงานวิจัยของเจษฎา ทองขาว (Tongkaow, 2019, pp. 142-155) พบว่า คนพิการยังประสบปัญหาในการไปเลือกตั้งดังกล่าว เนื่องจากการขาดความตระหนักรู้ของเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยเลือกตั้ง หน่วยเลือกตั้งบางหน่วยมีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมสำหรับคนพิการที่ใช้รถเข็น และแอปพลิเคชัน Smart Vote ที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ยังไม่ตอบสนองต่อการเข้าถึงของคนพิการอย่างแท้จริง ในประเด็นการเข้ารับการเลือกตั้งของคนพิการที่ระบุในแผนแม่บทอาเซียนนั้น ประเทศไทยได้เปิดโอกาสให้คนพิการสามารถสมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เช่นกัน

จากผลการวิจัยข้างต้น แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้พยายามดำเนินการตามมาตรการสำคัญที่ APSC 1 ด้วยการให้คนพิการมีสิทธิในการเลือกตั้งไม่แตกต่างจากประชาชนทั่วไป แต่การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศในรูปแบบที่เหมาะสมตามความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละประเภท ยังคงไม่สามารถบรรลุมาตรการสำคัญตามที่กำหนดไว้ใน APSC 2 ได้ จึงอาจยังไม่สามารถกล่าวได้ว่า คนพิการใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างบุคคลที่มีข้อมูลในการตัดสินใจ (Informed voter)

ยิ่งไปกว่านั้น ในแผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน พ.ศ. 2568 ยังคงประกอบด้วยตัวชี้วัดอีกหลายประการที่ยังไม่พบการดำเนินงานเป็นรูปธรรม อาทิ ประเด็นในเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของคนพิการ แม้ในปัจจุบันกฎหมายจะให้การคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมกับบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 68 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดทางร่างกายและจิตใจซึ่งสามารถมองเห็นได้โดยประจักษ์และที่ไม่สามารถมองเห็นได้โดยประจักษ์ ทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทัดเทียมเช่นบุคคลที่ไม่พิการ (Sriboonroj & Kamnerdpetch, 2014, p. 109) อย่างไรก็ตาม ภายใต้ระบบกฎหมายไทยในปัจจุบันคงมีเพียงแต่การกำหนดให้มีการจัดทำล่ามภาษามือให้กับผู้พิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่านั้น (มาตรา 13 วรรคสาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) โดยมีได้มีการกำหนดวิธีการให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมสำหรับความพิการประเภทอื่นในกระบวนการยุติธรรมแต่อย่างใด

2. แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พ.ศ. 2568

ในส่วนของแผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พ.ศ. 2568 ประเทศไทยโดยกระทรวงแรงงานได้ดำเนินการให้มีการจ้างงานคนพิการตามมาตรา 33, 34 และ 35 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กล่าวคือ ผู้ประกอบการและหน่วยงานภาครัฐที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 100 คน ขึ้นไป จะต้องจ้างงานคนพิการ 1 คน (มาตรา 33) หากผู้ประกอบการไม่สามารถจ้างงานคนพิการได้จะต้องส่งเงินให้เข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (มาตรา 34) ทั้งนี้ ครอบคลุมเฉพาะผู้ประกอบการเอกชน หากผู้ประกอบการเอกชนและหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 33 และ 34 สามารถเลือกให้สัมปทานสถานที่แก่คนพิการหรือผู้ดูแลเพื่อจัดจำหน่ายสินค้าหรือบริการ หรืออาจจ้างงานคนพิการแบบเหมาบริการได้ (มาตรา 35) (Royal Gazette, 2007, pp. 8-24) ทั้งนี้ มีเจตนารมณ์เพื่อให้คนพิการมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

กองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการได้นำเงินที่นายจ้างส่งเข้ากองทุนฯ ตามมาตรา 34 มาเพื่อจัดการฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพคนพิการและให้กู้ยืมสนับสนุนการประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ ด้วยการให้คนพิการสามารถกู้ยืมเงินเพื่อไปประกอบอาชีพได้โดยไม่คิดดอกเบี้ย (Department of Empowerment of Persons with Disabilities, 2020, online) ยิ่งไปกว่านั้น กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการยังได้จัดตั้ง

เครือข่ายผู้ประกอบการที่มีความพิการในอาเซียน (ASEAN network of entrepreneurs with disabilities) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2560 โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของคนพิการให้พัฒนาเป็นผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจได้ ทั้งนี้เครือข่ายดังกล่าวได้จัดให้มีการประชุมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี (Department of Empowerment of Persons with Disabilities, 2019, online)

อย่างไรก็ตาม หนึ่งในแนวทางการดำเนินงานของแผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการประกอบอาชีพคือ เมื่อคนพิการมีรายได้จากการได้รับการจ้างงานและประกอบอาชีพ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเงินนับเป็นประเด็นสำคัญ ในปัจจุบันคนพิการยังคงประสบปัญหาในการทำธุรกรรมทางการเงินต่าง ๆ อาทิ การเปิดบัญชี การเข้าถึงแอปพลิเคชันทางการเงิน การทำธุรกรรมทางการเงินผ่านเครื่องรับจ่ายเงินอัตโนมัติ (ATM) ตามที่ได้ระบุไว้ในมาตรการสำคัญ AEC 3 ซึ่งเมื่อต้นปี 2563 ธนาคารของรัฐแห่งหนึ่งได้นำตู้เอทีเอ็มแบบหน้าจอสัมผัสปรับเปลี่ยนกับตู้เอทีเอ็มแบบปุ่มกด ทำให้คนพิการทางการเงินไม่สามารถเข้าถึงและทำธุรกรรมทางการเงินผ่านตู้เอทีเอ็มดังกล่าวได้ (ThisAble.me, 2020, online) การดำเนินการดังกล่าวจึงไม่นับว่าประเทศไทยบรรลุมาตรการสำคัญที่ AEC 3 ของแผนแม่บทอาเซียนฯ แม้จะมีความพยายามโดยการเชิญองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมแลกเปลี่ยนพูดคุย แต่ยังไม่พบการออกนโยบายในการดำเนินการที่ชัดเจน จึงเกิดปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติที่แตกต่างหลากหลายตามความเห็นของผู้ปฏิบัติแต่ละบุคคล

3. แผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน พ.ศ. 2568

ในการดำเนินการตามมาตรการสำคัญที่ ASCC 15 การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ได้ออกประกาศเรื่อง การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของคนพิการให้เข้าถึงหรือรับรู้และใช้ประโยชน์จากรายการของกิจการของโทรทัศน์ เพื่อให้ผู้ประกอบการกิจการโทรทัศน์ที่ได้รับใบอนุญาตจะต้องจัดให้มีล่ามภาษามือ คำบรรยายแทนเสียง และเสียงบรรยายภาพ ให้ผู้ชมที่เป็นคนพิการสามารถเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลจากรายการโทรทัศน์ได้ (Royal Gazette, 2016, pp. 6-13) ซึ่งปัจจุบันปี พ.ศ. 2563 ผู้ประกอบการทุกสถานีจะต้องจัดให้มีบริการทั้ง 3 บริการ และเพิ่มขึ้นตามสัดส่วนภายในระยะเวลา 5 ปี แต่สัดส่วนดังกล่าวยังนับเป็นสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับรายการโทรทัศน์ทั้งหมด

นอกจากนั้น ประเทศไทยโดยกระทรวงพาณิชย์ยังได้ลงนามในสนธิสัญญามาร์ราเกชเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงงานที่มีการโฆษณาแล้ว สำหรับคนพิการทางการเห็นและคนพิการทางสื่อสิ่งพิมพ์ “Marakesh Treaty” (WIPO, 2019, online) พร้อมแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2561 เพื่อยกเว้นการทำซ้ำ ดัดแปลง และเผยแพร่งานอันมีลิขสิทธิ์แก่คนพิการ (Royal Gazette, 2018, pp. 19-21)

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าประเทศไทยให้ความสำคัญพอสมควรกับประเด็นเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสารมวลชนอย่างกิจการโทรทัศน์ หรือสื่อสิ่งพิมพ์ ที่เริ่มมีการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม ทว่าการดำเนินการตามมาตรการสำคัญที่ ASCC 5 การเข้าถึงเว็บไซต์ และสื่อในรูปแบบดิจิทัล ซึ่งนับเป็นสื่อสารสนเทศที่มีบทบาทค่อนข้างมากในสังคมไทยที่ต้องการเดินทางเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 ยังคงพบว่า เว็บไซต์หลายเว็บไม่ได้จัดทำโดยคำนึงถึงมาตรฐานการเข้าถึงที่เป็นสากล Web Content Accessibility Guideline (WCAG) อาทิ การวิจัยเรื่อง “ความเข้าถึงได้ของเว็บไซต์มหาวิทยาลัยไทยสำหรับผู้พิการทางสายตา” โดยประจักษ์ จิตเงินมะดัน และคณะ (Jitgermman et al., 2019, p. 38) ได้ทำการทดสอบความเข้าถึงได้ของเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย จำนวน 30 แห่ง ที่มีศูนย์บริการนักศึกษาพิการ พบว่าเว็บไซต์ของคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงด้วยโปรแกรมอ่านจอภาพสำหรับคนพิการทางการเห็นอยู่มาก จึงทำให้ประเทศไทยยังคงไม่สามารถบรรลุตามมาตรการสำคัญที่ ASCC 5 ได้

ในด้านการเข้าถึงการคมนาคมขนส่งนั้น กระทรวงคมนาคมได้ดำเนินการต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรการสำคัญที่ ASCC 15 มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ตามแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ฉบับที่ 4 (2554-2559) โดยการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการสำหรับคนพิการ การลดหย่อนค่าโดยสารขนส่งสาธารณะ หรือการยกเว้นค่าโดยสารขนส่งสาธารณะในบางประเภทการขนส่ง (National Office of Empowerment of Persons with Disabilities, 2011, online) ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้คนพิการสามารถเดินทางด้วยการขนส่งสาธารณะไปยังสถานที่ต่าง ๆ ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการเข้าถึงการขนส่งสาธารณะไม่เพียงแต่จำกัดที่ตัวรถ รถไฟ/รถไฟฟ้า เรือ หรืออากาศยาน เพียงเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมไปถึงสถานีขนส่งด้วย ซึ่งคนพิการยังคงประสบปัญหาในการเข้าถึงการขนส่งประเภทราง ได้แก่ รถไฟฟ้า เนื่องจากไม่สามารถขึ้น/ลงไปใช้บริการในสถานีได้ เพราะไม่มีลิฟท์ที่เพียงพอต่อการเข้าถึง หรือลิฟท์บางแห่งถูกปิดล็อก ฯลฯ (Office of Transport and Traffic Policy and Planning, 2015, online)

กฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. 2548 ทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงอาคารสถานที่สาธารณะได้มากขึ้น สิ่งอำนวยความสะดวกที่กำหนดในกฎกระทรวงดังกล่าวประกอบด้วย ลิฟท์ ทางลาด ห้องน้ำ ที่จอดรถ และข้อมูลข่าวสาร ซึ่งอาคารสาธารณะต่าง ๆ ต้องจัดให้มีตามมาตรฐาน แต่สิ่งที่พบคือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่มีบางแห่งไม่ได้มาตรฐาน ใช้ไม่ได้จริง เช่น ทางลาดที่ลาดชันเกินไป (Nuannet & Phaphirom, 2006, online) และประสบปัญหาเรื่องความรู้ความเข้าใจของผู้ปฏิบัติ เช่น ห้องน้ำถูกล็อก ประชาชนทั่วไปจอดรถในที่จอดรถคนพิการ เป็นต้น (The Matter, 2019, online)

สรุป

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอในบทความนี้ จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันประเทศไทยกำลังมาถึงระดับภูมิภาคและระดับชาติ ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นด้านสิทธิของคนพิการมากขึ้น ด้วยการออกอนุสัญญา สนธิสัญญา ปฏิญญา กฎหมาย และนโยบายต่าง ๆ อย่างมากมาย อย่างไรก็ตาม นโยบายเหล่านี้จะไม่เกิดประโยชน์กับคนพิการอย่างแท้จริง หากมิได้ถูกนำมาสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิกของประชาคมอาเซียน เล็งเห็นถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว จึงเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนให้เกิดแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการขึ้น เพื่อให้แผนแม่บทนี้เป็นแนวทางในการนำนโยบายด้านสิทธิของคนพิการสู่การปฏิบัติ โดยผนวกรวมประเด็นสิทธิคนพิการเข้ากับนโยบายและแผนการดำเนินงานของอาเซียนในทุกมิติ

ในส่วนของประเทศไทยนั้นได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการดำเนินงานให้เกิดเป็นรูปธรรมในทุกมิติของประชาคมอาเซียน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยได้บูรณาการสิทธิคนพิการกับกฎหมายและนโยบายของกระทรวงต่าง ๆ ถึงแม้การดำเนินงานจะยังไม่ครบทุกประเด็นและยังไม่สามารถบรรลุมาตรการสำคัญตามที่ระบุในแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568 รวมทั้งยังประสบปัญหาและอุปสรรคนานาประการ แต่เห็นว่าประเทศไทยได้ออกก้าวเดินในการบูรณาการสิทธิคนพิการในสังคมกระแสหลักมากขึ้น

เพื่อให้การดำเนินงานตามแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการของประเทศไทยสามารถเกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรมจำเป็นที่ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันขับเคลื่อนแผนแม่บทฉบับดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ ด้วยการผนวกรวมประเด็นความพิการเข้าไปสู่แผนการดำเนินงาน นโยบาย ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของภาครัฐ ภาคเอกชน และรวมถึงภาคประชาสังคม รวมทั้งปรับปรุงกฎหมายตลอดจนนโยบายที่ยังไม่สอดคล้องกับแนวทางตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนแม่บท

โดยในส่วนของกฎหมายนั้น แม้ว่าประเทศไทยจะได้พยายามทำให้บทบัญญัติของกฎหมายทั้งในระดับพระราชบัญญัติและกฎหมายลำดับรองสอดคล้องกับแนวทางตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนแม่บทอาเซียนฯ ก็ตาม หากแต่ก็ยังมียุ่จำนวนไม่น้อยที่ยังไม่อาจทำให้คนพิการสามารถอุปโภคสิทธิได้อย่างแท้จริง เช่น ประเด็น

ในเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของคนพิการขยายขอบเขตการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในกระบวนการยุติธรรมให้ครอบคลุมถึงความพิการทุกประเภท ด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาชญากรรม การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในลักษณะอื่น ๆ ที่มีความหลากหลายโดยมิได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะเรื่องสามภาษามือแต่เพียงอย่างเดียว หรือในกรณีของการจ้างงานควรต้องเพิ่มสัดส่วนการจ้างงานคนพิการตามกฎหมายเพื่อเปิดโอกาสให้คนพิการสามารถเข้าถึงตลาดแรงงานได้มากขึ้น ดังนี้ เป็นต้น

สำหรับในด้านนโยบายนั้น เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างนโยบายและการนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องเพิ่มการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือแผนงานของภาคประชาสังคมให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของคนพิการในระดับปัจเจก องค์กรด้านคนพิการ หรือแม้แต่ประชาชนโดยทั่วไป รวมทั้งสร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นความพิการแก่สาธารณะ อันจะนำไปสู่เจตคติในเชิงบวกของสังคมต่อคนพิการ และเพื่อให้การกำกับติดตามการปฏิบัติตามนโยบายมีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นจำเป็นต้องแบ่งการดำเนินงานตามแผนแม่บทอาเซียนฯ ออกเป็นระยะ ๆ โดยจัดลำดับความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วนของแผนงานและนโยบายแต่ละด้าน

สำหรับบทบาทของคนพิการและองค์กรคนพิการ ไม่เพียงแต่จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงานนโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องเท่านั้น หากแต่ยังจะต้องมีบทบาทในการกำกับติดตามการดำเนินงานตามแผนแม่บทของหน่วยงานต่าง ๆ อีกด้วย นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐโดยกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีพันธกิจโดยตรงในการขับเคลื่อนและบูรณาการนโยบายด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ควรต้องจัดทำรายงานการปฏิบัติตามแผนแม่บทอาเซียน พ.ศ. 2568: เพื่อบูรณาการสิทธิคนพิการของประเทศเสนอต่อสาธารณะอย่างน้อยในทุก ๆ 2 ปี เพื่อให้เกิดการตรวจสอบการดำเนินงานจากภาคประชาสังคมในขณะเดียวกันต้องเปิดโอกาสให้มีการจัดทำรายงานคู่ขนานเพื่อเป็นการสอบทานผลการดำเนินงานจากภาคประชาสังคมในอีกทางหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้เห็นข้อที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และนำไปสู่การพัฒนาผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ASEAN. (2007). *Charter of the Association of Southeast Asian Nations*. Retrieved January 15, 2020, from <https://asean.org/wp-content/uploads/images/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf>
- ASEAN. (2010). *Ha Noi declaration on enhancement and welfare and development of ASEAN women and children*. Retrieved January 15, 2020, from https://asean.org/?static_post=ha-noi-declaration-on-the-enhancement-of-welfare-and-development-of-asean-women-and-children
- ASEAN. (2011). *Bali declaration on the enhancement of the role and participation of the persons with disabilities in ASEAN community*. Retrieved January 15, 2020, from https://www.asean.org/wp-content/uploads/archive/documents/19th%20summit/Bali_Declaration_on_Disabled_Person.pdf
- ASEAN. (2013). *The declaration on the elimination of violence against women and elimination of violence against children in ASEAN*. Retrieved January 15, 2020, from <https://www.asean.org/wpcontent/uploads/images/archive/23rdASEANSummit/6.%20declaration%20on%20evawc%20in%20asean%20-%20final.pdf>

- ASEAN. (2015). *ASEAN community vision 2025*. Retrieved January 15, 2020, from <https://www.asean.org/wp-content/uploads/images/2015/November/aec-page/ASEAN-CommunityVision-2025.pdf>
- ASEAN. (2016). *ASEAN to mainstream the rights of persons with disabilities*. Retrieved March 6, 2020, from <https://asean.org/asean-to-mainstream-the-rights-of-persons-with-disabilities/on15January2020>
- Department of Empowerment of Persons with Disabilities (2020). *Empowerment of persons with disabilities fund*. Retrieved March 13, 2020, from <http://dep.go.th/Content/View/1338/2> (In Thai)
- Department of Empowerment of Persons with Disabilities. (2019). *The 3rd meeting for the network of experts on inclusive entrepreneurship for ASEAN*. Retrieved March 13, 2020, from <http://dep.go.th/Content/View/4484/1on2April2020> (In Thai)
- Jitngernmadan, P., Kubola, K., Boonmee, P., & Miesenberger, K (2019). *The Accessibility of Thai Universities' Websites for Persons with Visual Impairment*. n.p.: Burapha University. (In Thai)
- National Office of Empowerment of Persons with Disabilities. (2011). *Manual of the Rights of Persons with Disabilities*. Retrieved August 5, 2020, from http://www.neunkho.go.th/file/003662/home/disabilities_manual.pdf (In Thai)
- Nonthasoot, S. (2019). *ASEAN Enabling Masterplan 2025: Mainstreaming the Rights of Persons with Disabilities*. Bangkok : Institute of Research and Development for Public Enterprises. (In Thai)
- Nuannet, N., & Phaphirom, S. (2006). A Survey of facilities for disabled people in khon kaen's urban area. *Ratchasuda College Journal for Research and Development on Persons with Disabilities*, 2(1). Retrieved August 5, 2020, from <https://rs.mahidol.ac.th/rs-journal/vol.2/v.2-1-005.php> (In Thai)
- Office of Transport and Traffic Policy and Planning. (2015). *The Study on the development of assistive technology and the enhancement of the transportation services effectiveness for persons with disabilities and the elderly*. Research Report. Retrieved August 5, 2020, from http://www.otp.go.th/uploads/tiny_uploads/ProjectOTP/2558/Project1-Older/FinalReport.pdf (In Thai)
- Royal Gazette. (2007, 27 September). *Persons with Disabilities Empowerment Act B. E. 2007*. Vol. 124, part 61i, pp. 8-24. (In Thai)
- Royal Gazette. (2016, 5 February). *Notification of the National Broadcasting and Telecommunications Commission on the Promotion and Protection of Persons with Disabilities' Rights to Access or Perceive and Make Use of the Television Programmes*. Vol. 133 Special, part 35, pp. 6-13. (In Thai)
- Royal Gazette. (2018, 11 September). *Copyright Act (Issue 4) B. E. 2018*. Vol. 135, part 62i. 19-21. (In Thai)
- Saisuntorn, J. (2010). *International Treaties which must be Approved by the Parliament*. Bangkok : Office of Constitutional Court. (In Thai)
- Sriboonroj, A., & Kamnerdpetch, H. (2014). The Rights to Access to Justice in Criminal Proceedings of Persons with Intellectual Disabilities. *Ratchasuda College Journal for Research and Development on Persons with Disabilities*, 10(13), 107-125. (In Thai)

- The Matter. (2019). *Is it wrong to park in the disabled parking as a non-disabled? Understanding the rights and the design of parking spaces for all*. Retrieved January 10, 2020, from <https://thematter.co/social/disabled-parking/94305> (In Thai)
- ThisAble.me (2017). *Cabinet approved the principles of disability empowerment plan emphasized on the equality strategy*. Retrieved February 19, 2020, from <https://thisable.me/content/2017/03/67> (In Thai)
- ThisAble.me. (2020). *Debate on the problems on ATM faced by blind users*. Retrieved June 28, 2020, from <https://thisable.me/content/2020/02/595> (In Thai)
- Tongkaow, J. (2019). *The Legal measures regarding to the right to vote of persons with disabilities under organic act on the election of members of the house of representatives B.E. 2561*. Bangkok : ANFREL Foundation. (In Thai)
- United Nations. (2005). *Vienna convention on the law of treaties 1969*. Retrieved March 19, 2020, from https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf
- WIPO. (2019). *Marrakesh treaty to facilitate access to published works for persons who are blind, visually impaired or otherwise print disabled accession by the kingdom of Thailand*. Retrieved May 17, 2020, from https://www.wipo.int/treaties/en/notifications/marrakesh/treaty_marrakesh_51.html on 3 March 2020

ผู้เขียนบทความ

ดร. อิศวรา ศิริรุ่งเรือง

อาจารย์ ประจำภาควิชาฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ
วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล
เลขที่ 111 หมู่ 6 ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา
อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170
Email: isvrss@gmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อานนท์ ศรีบุญโรจน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 140 หมู่ 4 ถนนกาญจนวนิช
ตำบลเขาopusช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 90000
Email: themis.lawtu@gmail.com